

3. TÜRKİYE - KÖRFEZ SAVUNMA VE GÜVENLİK FORUMU BOĞAZIÇI DEKLARASYONU (TASLAK)

3. Türkiye - Körfez Savunma ve Güvenlik Forumu, “Körfez Güç Mimarisi ve Ekonomik Güvenlik” ana teması ile “Geleceğin Güvenliği” başlıklı **İstanbul Güvenlik Konferansı** alt etkinliği olarak TASAM Millî Savunma ve Güvenlik Enstitüsü (MSGE) ile önceki iki yılda olduğu gibi Katar Savunma Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (QSSC) işbirliğinde İstanbul’da CVK Park Bosphorus Oteli’nde **07-08 Kasım 2019** tarihinde icra edilmiştir.

3. Türkiye - Körfez Savunma ve Güvenlik Forumu’na çeşitli ülke ve bölgelerden, farklı alan ve sektörlerden geniş bir konuşmacı ve protokol katılımı sağlanmıştır. KKTC ve çok sayıda Ülkeden Bakan düzeyinde katılımın olduğu Forum’da, birçok Körfez ülkesinden diplomatik temsilciler ve Bakanlık delegasyonları da yer almıştır. Katar Silahlı Kuvvetleri Stratejik Araştırmalar Merkezi Komutanı Tuğg. (Hava) Dr. Rashid Hamad AL-NAEMI ve seçkin heyeti, Irak Cumhurbaşkanı Müsteşarı Hatem Abdulkareem Ali ALİ, Pakistan Savunma Bakanı Temsilcisi Tümğ. Mirza Fowad Amin BAIG gibi isimlerin Protokol Konuğu olarak bulunduğu Forum’da yerli/yabancı uzmanlar, akademisyenler ve diplomatlar tarafından konuşma ve sunular gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Körfez’den ilgili otoriteler de Forum’da temsil edilmiş, tüm oturumlar kurumsal olarak takip edilmiştir.

Forum çerçevesinde öne çıkan tespit ve öneriler aşağıdaki gibidir:

1. Orta Doğu kavramı ilk defa 1902’de Alfred T. Mahan tarafından deniz güvenliğine atıfta bulunarak tanımlanmıştır. Kavram, İngilizlerin deniz aşırı kontrol ve merkantilizm döneminin kolonyal egemenlikleriyle ilgili Avrupa’yı merkez alarak Asya’nın doğusuna kadar olan geniş alanı amaca göre belli bölge ve bölümlere ayırarak tanımlama ihtiyacından doğmuştur. İran-İrak savaşı sırasında AB tarihinde ilk kez bölgedeki deniz güvenliğini sağlamak amacıyla deniz aşırı operasyon gerçekleştirmiştir. 1. ve 2. Körfez Savaşları sırasında da Bölge’deki gemilerin güvenliği ABD ve Avrupa Birliği’nin gönderdiği savaş gemileriyle sağlanmıştır.
2. Orta Doğu’da yaşanan gelişmeler, başta Mısır’daki darbe ve etkileri olmak üzere Libya’daki devrimin gidişatını da belirlemiştir. Bölge’de yaşanan rekabet, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi de olan Katar’a uygulanan ambargoya kadar ilerlemiştir. Ayrıca Mısır’daki Sisi hükümetinin tutumu Orta Doğu ve Körfez coğrafyasında yeni dengeler oluşturmuştur. Körfez coğrafyası geçmişte ve günümüzde sürekli olarak stratejik ve siyasal manada rekabetlerin yaşandığı bir bölge olarak bilinmektedir. 2017’de ise yeni bir olgu olarak bölge-dışı ülkelerin destekleriyle Körfez ülkeleri kendi aralarında askerî anlamda Katar’a karşı harekât planlamış ve ekonomik ambargo uygulamıştır. Körfez bölgesinde herhangi bir sorun ile karşı karşıya kalındığında askerî hareketliliği olabileceği böylece gözler önüne serilmiştir.

3. Katar'ın stratejik ortaklık kapsamında özellikle Türkiye ile ve ayrıca ABD gibi ülkeler ile ittifaklar kurduğu görülmektedir. Suudi Arabistan, ABD ile güçlü ilişkilere sahiptir. Kuveyt'in ise Çin ile "Kuşak ve Yol" projesinin üyeliği aşamasına geldiği bilinmektedir. Körfez bölgesinde kurulan ittifakların çoğuna bakıldığında ortak payda olarak ABD merkez konumdadır. Körfez bölgesinde kurulan böylesine tek merkezli ittifaklar Bölge'nin güvenliği için bir tehdit oluşturabilir. Tek taraflı ittifaklardan çok yönlü ittifaklara geçilmesi ve dengeli bir politika oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye Katar ilişkileri; ikili ve çok taraflı etkileri dengeleme açısından laboratuvar niteliindedir. Sektörel ve finansal derinleşmenin mevcut güvenlik işbirliğine eşlik edip etmeyeceği mevcut durumun konjonktürel olup olmadığını teyit edecektir.
4. Orta Doğu'da birçok sorun deniz güvenliği problemlerinden kaynaklanmaktadır. Orta Doğu'da devletler arasında en kolay işbirliği sağlanabilecek konulardan olsa da göz ardı edilen en büyük sorunlardan birinin "ekolojik güvenlik" olduğu hatırlatılmalıdır. Bölge'deki silahlanma ve diğer faaliyetler bölgesel ekolojiyi değiştirmekte ve bazı endemik türlerin de sonunu getirmektedir. Birkaç yıldır Akdeniz'de görülmeye başlanan aslan ve balon balıklarının balıkçılığa ve insan sağlığına zararının oldukça büyük olduğu tespit edilmiştir. Dünyanın geleceği için yaşanabilir bir çevre bırakmak isteniyorsa öncelikle küresel ve çevresel güvenliğin sağlanması gerekmektedir.
5. Teknolojideki gelişmelerle birlikte geleneksel güvenlik kavramı değiştirmiştir. Buna bağlı olarak ülkeler arasındaki diplomasi veya geleneksel harp düzeni arasındaki ilişkilerin nasıl ele alındığı da değişmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte askerî kavramlar, mantalite ve zihniyet de evrim geçirmektedir. Dolayısıyla askerî karar vericilerin görüşleri de değişmiştir. Genelde Orta Doğu, özelde ise Körfez bölgesi bundan etkilenmektedir.
6. Dünya genelindeki bütün bölgesel, iç ve dış siyaset Makyavelist bir tarzda, pozisyonu korumak için "Başarıya giden her yol mübahtır" anlayışıyla şekillendirilmektedir. İç ve dış siyaset, geçmiş dönemde hiç olmadığı kadar birbirleriyle iç içe geçmiş durumdadır. Bu çerçevede; iç siyaset ortamını, dış siyaset konjonktürünün belirlediği bir ortama girilmiştir.
7. Günümüzdeki ittifaklar popülist liderlerin inisiyatifindedir. Bu durum; popülizmin, siyaseti tekeline alması ve kurumları "**kurumsuzlaştırması**" şeklinde açıklanabilir. Kurumlar popülist liderlerin etkisi altında işlevini ve etkisini kaybetmekte ve liderin kurumu hâline gelmektedir. ABD Başkanı Donald Trump'ın FBI ile yaşadığı sorunlar dolayısıyla FBI Başkanını görevden alarak kendine yakın bir başkan atamış, böylelikle FBI "Trump'ın kurumu" olarak şekillenmeye başlamıştır. Liderler kurumları "kurumsuzlaştırarak" etkisi altına alıp kendi siyasî geleceği için kurum işlevlerinin liderlerin çıkarına yönelik çalışmasına neden olmuştur. Rusya, Hindistan, Güney Afrika, Brezilya gibi ülkelerde de bu örnekler görülebilir.

8. Yurtdışında bulunan en büyük askerî birliğini Somali'de konuşlandıran Türkiye, yaklaşık sekiz yıldır Somali Türk Görev Kuvvet Komutanlığı ile orada barış ve istikrara katkı yapmak üzere faaliyet göstermektedir. Bölge'deki yegâne girişim Türkiye'nin açtığı askerî üs değildir. Gerçekleştirilen politikalar; başta ABD ve Çin olmak üzere Japonya ve Fransa gibi ülkelerin Bölge'de artan varlığına cevaben, Türkiye'nin hem Afrika'da hem de Körfez bölgesinde aldığı stratejik kararlar olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin askerî üssü ve politikaları hâlihazırda Somali halkı tarafından desteklenmekte ve barışı destekleyici olduğu bilinmektedir. Öte yandan yapılan yardımlar güvenliğin tesisi, asayiş ve barış açısından önemli olmakla birlikte; Somali gibi çatışma sonrası ülkelerde, barış sağlayıcı güç olmaktan çıkıp, sert güç kullanan bir güvenlik sağlayıcıya dönüşmesi, ilave bir istikrar kaybına yol açabilir. Artan rekabetten dolayı Bölge'nin savaş bölgesine dönüşmemesi için politika yapımcıların bu konulara dikkat etmesi gerekmektedir.
9. Türkiye ve Katar gibi ülkelerin içinde olmadığı 21 ülke, 2017'den beri yapay zekâ stratejilerini ulusal güvenlik stratejileri olarak geliştirmeye başlamıştır. Ayrıca istihbarat örgütleri artık nanoteknolojik malzemeler ile ürün geliştirmekte ve istihbarat faaliyetlerinde kullanmaktadır. Nanoteknoloji üzerine yayınlanan uluslararası bilimsel makalelerde, ilk üç sırayı Çin, ABD ve Hindistan almaktadır. "Bilgi harbinde" (istihbaratta) başarılı olmak isteniyorsa, yapılacak çalışmalarla psikolojik boyutta sosyokültürel istihbarata önem verilmeli, teknik boyutta ise yapay zekâ ve nanoteknoloji alanlarında gelişmeler ve kazanımlar gerçekleştirilmelidir.
10. Günümüzde Birleşmiş Milletler (BM), güvenlik sağlama konusunda hâlâ küresel düzeyde meşru bir organdır. Bu meşruiyete sahip olmakla birlikte, güvenliği sağlayıp sağlayamadığı konusu akıllarda soru işareti oluşturmaktadır. BM'yi tamamen işlevsiz saymak, mevcut uluslararası sistemin dayandığı etik ve ilkesel çerçevenin sürdürülmesinde ciddi problem oluşturmaktadır. BM içerisinde bulunan Güvenlik Konseyi'nde de ciddi sorunlar olduğu bilinmektedir. Daimî beş üye, küresel sistemin ne güç yapısını ne ittifak yapısını ne de çözüm üretme anlamındaki kapasitesini temsil etmektedir. Dünyada gelişen yeni konseptler, yeni ittifaklar, yeni kapasiteler ve yeni güçler mevcuttur. Fakat bu yeni yaklaşımlar, BM'yi beş daimî üyenin dar çıkarlarının sistemi belirlediği bir yapıya dönüştürmektedir. Bu durumdan hızla vazgeçilmesi, yeni bir yapının kurulması gerekmektedir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 1945'te kurulan bir yapının 21. yüzyıldaki barışı ve istikrarı sürdürmesinin çok zor olacağı aşikârdır.
11. Rusya'yı Orta Doğu'ya çeken en önemli etkenlerden biri 2011'de gerçekleşen "Arap Baharı" olarak değerlendirilmektedir. Diğer etkenlerden biri de 2014'te Ukrayna'ya yaptırımlar uygulanıp birçok pazar Rusya'ya kapatılmıştır. Böylelikle Batı dünyası Rusya'yı Orta Doğu'ya iten güçlerden biri olmuştur. Rusya alternatif seçenekler üzerinde çalışmaya zorlanmış ve Orta Doğu'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Rusya'nın Orta Doğu'ya gelmesi bir yandan Körfez'deki güvenlik meseleleriyle de doğrudan bağlantılıdır.

12. Orta Doğu ve Körfez bölgesinde ülkeler arası ikili diyalog yoktur. İran Cumhurbaşkanı Ruhani'nin çözümçül "**Hürmüz Barış Girişimi**" sorunların başat öğelerini içermediği için pek ilgi görmemiştir. Orta Doğu'daki ülkeler (özellikle İran), Körfez ülkelerini ABD uzantısı olarak nitelendirmektedir.
13. Körfez coğrafyasının ana sorunlarından biri de bölgesel bir ağırlığın olmamasıdır. Geçmişte Körfez ülkeleri bir bütün olarak hareket ederek ortak kararlar almakta iken Körfez Krizi sonrası her ülke kendi ağırlığını koyarak görece bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Kendi aralarındaki çatışma ve krizler, sorunun temel kaynağı olarak gösterilebilir. Öte yandan Suudi Arabistan'ın dış politikasındaki tutarsızlık olarak da görülebilir. İran, müttefiklerine 2018'de 1 milyar dolar harcarken; Suudi Arabistan savunma için 100 milyar dolara yakın harcama yapmış fakat Aramco gibi kritik bir tesisin korunmasında başarısız olmuştur. Suudi Arabistan'ın karar vericilerinin mantalite ve politikalarını bu anlamda revize etmesinde fayda vardır.
14. "Terör" kavramındaki değişim dikkate alınmalıdır. Terör denince bireysel veya terör örgütlerinin eylemleri akla gelmekte, ülkelerin kendi veya başka ülke halklarına karşı işlediği suçlardan, "**devlet teröründen**" bahsedilmemektedir. Bu bağlamda Mısır, Suriye ve İsrail gibi devletlerin yaklaşımları ve politikaları uluslararası dengyei değiştirmektedir.
15. Orta Doğu'da İran ve ABD arasındaki gerginliğin, Bölge'deki güç dengelerine de zarar verdiği görülmektedir. Lübnan ve Irak'taki meşru yönetim karşıtı gösterilerin Bölge'deki krizlerden beslendiği bilinmekte, mevcut durum ABD'nin politikasının yansıması olarak ifade edilmektedir.
16. Türkiye'nin İran ile ilişkilerindeki önemli etkenlerden biri Bölge'de yükselen Kürt milliyetçiliğidir. Türkiye'nin sınır güvenliği açısından, PKK/YPG ve DAESH gibi terör örgütlerinin ciddi tehdidi söz konusudur. Geçmişteki krizlerden ve sonuçlarından ders çıkartan İran - Bölge'deki en net pozisyona sahip ülke olarak - Türkiye için işbirliği yapılabilecek tek ülke konumuna dönüşmüştür.
17. Körfez bölgesinde 2007'den itibaren Türkiye'nin etkinliğinin giderek arttığı bilinmektedir. Körfez İşbirliği Konseyi, Türkiye'yi parlayan bir yıldız, güçlenen bir ülke olarak görmüş; Körfez ülkeleri Türkiye ile olumlu ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Öte yandan İran'a karşı denge oluşturulması ve Körfez coğrafyasına karşı var olan tehditlere önlem amaçlı Türkiye ile ilişkilerini geliştirmiştir.
18. Körfez coğrafyasında başta Obama dönemindeki politikalar olmak üzere ABD'nin son dönemde müttefiklik ruhuna uymayan dış politikalar geliştirmesi, Türkiye ve özellikle Körfez ülkelerini rahatsız etmektedir. ABD; Orta Doğu ve Körfez coğrafyasında, kendisinin kontrol edemeyeceği ve rakip olarak gördüğü aktör veya aktörleri istemediği için geliştirdiği, müttefiklik çerçevesine uymayacak politikalar ile Bölge'nin kendi kontrolünde olmasını istemektedir.

19. Türkiye'nin dış politikasında ve Katar'a güvenlik sağlamasıyla ilgili dikkat edilmesi gereken konu askerî gücün kısıtlı şekilde kullanılmasıdır. Gerek Katar krizindeki askerî varlığı gerekse Türkiye'nin kendi sınırlarındaki terör yapılanmalarına müdahalesinde dikkatli karar verilmelidir. Zira sorunlar askerî güç kullanımı ile güvenikleştirilmeye başlandığı zaman mevcut durumun kontrolü gittikçe zorlaşmaktadır. Türkiye'nin, Suudi Arabistan - Katar arasındaki krizde ve diğer rekabetlerde sorunları mümkün olduğunca politik ve diplomatik yollarla çözmesi gerekmektedir.
20. Körfez'deki birkaç ülke, İsrail ile ilişkilerinde kapalı işbirliğinden açık işbirliğine gitmiştir. Suudi Arabistan'ın Kaşıkçı cinayetinde İsraili casuslarla işbirliği yapması, hava sahasını İran nükleer faaliyetlerini takip amaçlı İsrail'e açması ve İsraili bir bakanın Olimpiyatlara yönelik Birleşik Arap Emirlikleri'ni ziyaret etmesi gibi gelişmeler İsrail ve Körfez ülkeleri arasındaki ittifak ihtimalini güçlendirmektedir. Bazı Körfez ülkelerinin Türkiye, İran ve Müslüman Kardeşler gibi ülke ve oluşumları tehdit olarak algıladıkları için İsrail ile ittifak hâlinde olduğu değerlendirilmektedir.
21. Teknolojinin hızlı gelişimi ve beraberinde gelen veri akışı bir devrim niteliğindedir. Bu bilgi akışı değişen ve dönüşen dış politikalar sürecinde bilgi savaşları hâlini almaktadır. Bilgi savaşı; veriler üzerinden siyasi stratejiler ve sanal ortamda anti-politikalar geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Türkiye dış politika kararları ile fiziki başarı elde ederken bilişim ve bilgi savaşlarında aynı başarıyı gösterememektedir. Savaşın yapısı değiştikçe savaş ortamlarında da değişimler yaşanmaktadır. Bir tarafta insan mücadelesi, diğer tarafta ise bilişsel savaş mücadelesi hâkimdir.
22. Son teknolojik gelişmelerle savaş tekniklerinde önemli atılımlar yaşanmaktadır. Yeni yaşanan Aramco saldırısı; teknoloji kapasitesi ve etkisi açısından önemli bir saldırı taktiği sayılmaktadır. ABD'den koruma sözü alan ve yıllık 100 milyar dolara yakın savunma harcaması yapan Suudi Arabistan, en ileri hava savuma ağlarına sahip olmasına rağmen SİHA ve roketlerle yapılan bu asimetrik saldırı tekniğine karşı aciz kalmıştır. Bu tehditler için proaktif ve önleyici stratejilerin geliştirilmesi, devlet-dışı aktörlerin arz zincirlerini kırarak stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir.
23. Günümüzde bazı devletler, askerî operasyonları özel güvenlik şirketleri aracılığı ile yürütmekte ve bu taktik, devlet otoriteleri için mali sorumluluktan kaçınma, yurtdışında ve uluslararası alanda hesap verebilirlikten sakınma gibi faydalar sağlamaktadır. Bu devletler, yurtdışında kaybedilen askerler için halka hesap verme sorumluluğu taşımadığı gibi, uluslararası hukuksal düzenleme olmadığından, hukuka hesap verme zorunluluğuna da sahip değildir. O yüzden özel askerî şirket kullanımına dair hukuksal bir düzenlemeye ve etik çerçevesinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır.